

באהבה ואמונה

למשמעות "עשה לך רב" בזמננו

הרב אהרון איזנטל

ראשי פרקים:

אמון ואהבה בעבודת הרבנות
שדות העשייה של רב קהילה
רבנות קהילה בעידן הפוסט - מודרני
שלושת עוגני הקהילה

אמון ואהבה בעבודת הרבנות

עיקרה של השיחה אל הקהילה יהיה דיבור על אהבה ואמונה, וביתר דיוק:
תודה על אמון ואהבה.

מרן הרב אברהם יצחק הכהן קוק לימד אותנו (אורות התחיה יז) ששני כוחות הנפש היסודיים, המקיפים, והפועלים ביותר באדם, הם האמונה והאהבה, או כפי שהרב צבי יהודה היה קורא להם - "שני האל"פין": האהבה והאמונה. רצונו של הרצי"ה היה לא רק לתת רמז לזיכרון של שני הכוחות שמתחילים באות "אלף", אלא בעיקר רצה ללמד, בעקבות דברי אביו, שאלו הם יסודות החיים. ואכן מצוות האמונה בה' ואהבת ה' הן המצוות הראשונות בספר המצוות לרמב"ם, ולא עוד אלא שיש קשר ותלות ביניהן. האדם המאמין בכורא עולם הוא מי שיש לו אמון מלא במקור חייו, ואשר נסמך על עובדת חיים זו. וככל שהאמון רב יותר, כך מתמלא האדם באהבה למושא אמונתו. וכך כותב הרב (שם): "האמונה והאהבה הן תמיד מחוברות זו עם זו. כששתיהן זורחות בנשמה בשלמותן, וכשאור אחת מהן שלם לגמרי, מתעוררת השניה בכוחה, ויוצאת ממעמקי הנפש להאיר בכל מלואה". ואכן יסוד האמונה בה' מופיע בקריאת "שמע ישראל", ומיד אחריה בא הציווי על "ואהבת את ה'".

- נערך מתוך שיעור שנישא בכינוס של קהילת חיספין בשבת פרשת קרח תשע"ז, לכבוד מלאת שלושה עשרים לרבנות בחיספין של המחבר.

סדר ההופעה של יסודות חיים אלו הוא קודם אמונה ואחר כך אהבה. אמונה מלשון חיבור, כמו אמונה, או אומנה. ברם באמונה לכדה עדיין אין החיבור שלם, אלא נוצר חיבור שהולך ומתרחם, מוסיף ומתחזק, שהרי אם יש צורך לדבר על חיבור, הדבר מעיד שקיים ריחוק-מה שיש להתגבר עליו. ואכן, באמונה יש מימד של יראה שתמיד מלווה בריחוק. לעומת זאת באהבה אין ריחוק, אהבה משמעותה אחדות, התמזגות. אהבה בגימטריא אחד (13). הסדר הנכון אם כן הוא: בתחילה אמונה, ומהאמונה עולים אל האהבה. מתוך ההכרה ש"ה' אל-הינו" המבטאת ריחוק מה, יראה, מגיעים אל "ה' אחד - ואהבת". לכן הרצי"ה היה מדבר על אהבה ואמונה, ובסדר הזה, מפני שברצונו היה לומר שאהבה היא למעלה מאמונה.

הרב מוסיף וכותב (שם) "האמונה והאהבה הן עצם החיים בעולם הזה ובעולם הבא". כוונתו לומר ששני אלו הם גם סוד החיים של החברה האנושית, מהמישור המשפחתי והקהילתי ועד לרמה הלאומית. ההכרה הנטועה באדם שהוא אינו גרגיר בודד בעולם אלא חלק ממערכת רחבה, המושתת על יחסי אמון בינו ובין האחרים באותה קבוצה, ולא זו בלבד, אלא שהוא אף קשור בה בעבותות אהבה - היא יסוד חיי האדם. אלו הן הרגשות הראשוניים של בן אנוש, אשר אמורים להיות מסופקים על ידי הוריו. מאז לידתו הם אמורים להטמיע בתוכו את התחושה שהוא חלק מהם, שהוא יכול לסמוך עליהם ולבטוח בהם, ולא רק שהם נכונים לעמוד לצדו בכל רגע, אלא הם גם אוהבים אותו ומאמינים בו ובחיו. כך ביחס למשפחתו הגרעינית של אדם, ובהמשך גם למשפחה אותה הקים - אשתו וילדיו, ואם זכה, כך גם ביחס לקהילה שבתוכה הוא חי ופועל - קהילת מגוריו או מקום עבודתו.

אלו שתי ההרגשות, הן גם התחושות שאמורות להיות ביסוד הקשר שבין רב לקהילתו. ראשית, אמון הדדי. הידיעה שהרב הוא חלק מהקהילה, במובן שניתן לסמוך עליו שהוא פועל לטובתה, וכי אפשר לבטוח בו בכל רגע, הוא תנאי הכרחי לעבודת הרבנות. וכשהרגש הזה הולך ומתעצם, מתעוררת אהבה הדדית. עוצמתן של תחושות אלו נבחנות במידת השמחה שפועמת באדם כשהוא פוגש את מושא אמונו. לפני זמן לא רב נכנס לביתי תושב הישוב, פרש בפני צורך מסוים של משפחה אחרת וביקש שאגיש להם עזרה. כשסיימנו את שיחתנו, פלט: "אתה הלא האבא שלנו". הייתי נבוך, אנחנו בני אותו גיל, ומדובר באדם שעומד היטב על רגליו. הבנתי. הוא רצה להסביר במילים אלו מפני מה פנה אלי בעניין שלכאורה לא קשור לשטחים שרבנות קהילה עוסקת בהם. אם רואים את הרב כ"אב", אזי אין דבר שלא נכנס תחת כנפיו. ובהקשר שלנו, הכול הוא פועל יוצא של מידת

האמון ההולכת ונבנית בין רב לקהילתו, נכונותו "להיכנס תחת האלונקה", ולשאת במשא הקהילה כאילו הוא אב ואם.

כל זאת למדנו ממשנה רבנו, שהגדיר את אופן הנהגתו בהיגד "כְּאִשְׁרֵי יֵשׂא הָאֲמֵן אֶת הַיָּיֶק" (במדבר יא, יב). אין זה משל סתמי. הסיבה שמאכלו של תינוק ניתן באופן שאמו מאמצת אותו אל לבה, היא על מנת שהתינוק ירגיש עוד בינקותו כיצד אמו מגוננת עליו ומעניקה לו מטובה. תחושות אלו זקוקות לטיפוח מתמיד, וריבוי הפעולות הללו בשלבים הראשונים של חיי האדם יוצקות בו תחושה של בטחון ואמון. לפיכך, אין די בהבעה חד פעמית של אמון ואהבה, אלא יש צורך לנצל כל הזדמנות על מנת להשפיע אותן, הן ביחסי הורים וילדיהם, והן ביחסי רב וקהילתו. לפיכך ככל שכהונתו של הרב הולכת ונמשכת יש לצפות שיחסי האמון והאהבה בינו לבין קהילתו יעמיקו ויתחזקו. זה כמובן לא תהליך שבהכרח יתרחש. רב נבחן לאורך זמן, בפעולותיו ובתגובותיו. והוא, כמו הורה, ובמידה רבה אפילו יותר מהורה ביולוגי, יכול לאבד במהירות את האמון שנתנו בו. בעוד שהאמון בין ילד להוריו מבוסס על קשר טבעי ומוכרח, שאינו יכול להינתק, הוא מתחיל עם לידתו ומתקיים כל עוד ההורים בחיים, ומתייחס למספר מצומצם של אנשים, הרי שהקשר שבין רב לבני קהילתו אינו טבעי ומוכרח, הוא יכול להינתק בכל עת, קבוצת הייחוס שלו רחבה ומורכבת מבעלי דעות ורצונות שונים, והוא - מעשיו ודבריו - נבחנים ללא הרף. על מנת לרכוש את אמונם של בני קהילתו, הרי שבראש ובראשונה, בני הקהילה חייבים להיות משוכנעים שכל מעשיו של רבם הם לשם שמים, וכי החלטותיו ופעולותיו אינן נגועות ברווח אישי מכל סוג שהוא, או תוצאה של השפעות שאינן ממין הדבר, וכי השיקול היחיד העומד לנגד עיניו של הרב הוא טובתה של הקהילה. יחד עם זאת, אין די מצידו של הרב בכוונות טובות ואף לא במסירות רבה. הוא יכול להיכשל במילוי תפקידו אם לא יפעל באופן שמתאים לרוחם של בני קהילתו. למשל, רב יכול להרבות בשיעורים ובדרשות, אבל אם הוא שיפוטי ומלא ביקורת על קהילתו ואנשיה, אם הוא מחפש את החולשות (כמובן מתוך רצון לתקן), מרבה להעיר לפלוני על תפילתו שאינה כתקנה ולא למוני על הליכותיו שאינן ראויות, דרכו ליטול מקל ולהכות על קודקודם של התושבים בדרשת שבת שובה ובפטיש בדרשה לפני התקיעות, והוא מלא כעס על מעשיהם וזלזול בהליכותיהם, רב שכזה בדרך כלל לא ימצא מסילות ללבם של בני קהילתו. האמון הנדרש בין הרב לבני קהילתו מתממש במיוחד בתחום ענייני הרווחה המוטלים לפתחו או באירועים יוצאי דופן. ככלל, נדרשת מהרב דיסקרטיות מרובה, ויכולת הכלה מפותחת. כאיש ציבור הוא בודאי רוצה שהקהילה תבין את הצעדים

והתגובות שלו באירועים שונים שמתרחשים בקהילה, אלא שפעמים שהוא פועל מתוך ידיעות ששמורות אך לו, ואין הוא יכול לשתף את בני הקהילה במידע זה. וככל שהאירוע מורכב יותר כך גדל הפער בין הידיעות של הרב בפרטי המקרה לבין המידע שנמצא בידי כלל התושבים, ואין הוא יכול או רשאי לשתף את בני קהילתו במידע שבידו. במקרה שכזה עלול להיווצר משבר וחוסר אמון בינו לבין קהילתו. אולם, במידה והרב כונן כבר יחסי אמון טובים בינו לבין חברי הקהילה, והם סומכים על שיקול דעתו, יקל עליו לצלוח משברים מסוג זה במידה רבה יותר.

לפני שלושים שנה, בשבת פרשת קרח, הביעה הקהילה את אמונה בי, בהכרזה של שלוחי הציבור למנותני כרב הקהילה. מעניין, שאירוע זה התקיים דווקא בשבת קרח, שהפרשה הנקראת בה מספרת על השעה הקשה ביותר למנהיגותו של משה, מבחינה זו שבה אנו עוסקים. לעומת "וַיֵּאָמְרוּ בְּה' וּבְמֹשֶׁה עָבְדוּ" על שפת הים, וכנגד "בַּעֲבוּר יִשְׁמַע הָעַם בְּדַבְרֵי עֲמֹן וְגַם בְּךָ יֵאָמְרוּ לְעוֹלָם" שהבטיחו השם יתברך למרגלות הר סיני, טענו קורח ועדתו שאין לתת כל אמון בדברי משה. "מלכך אתה בודם" הטיח קורח במשה. דתן ואבירם הסיתו "אף לא אל ארץ זבת חלב וזאתנו". רצונם היה לומר שמשה לא אמין, שהרי הוא לא קיים את הבטחותיו ורק הרע לעם בהוציאו אותם ממצרים, אשר הייתה כביכול "ארץ זבת חלב ודבש". כל הפעולות שנקט משה אחר כך, נועדו להחזיר את אמון העם בשליחותו שלו ושל ואהרן. עד כדי כך הדבר היה חשוב וקריטי, עד שהארץ בקעה את פיה על פי הוראתו של משה ובלעה את המורדים, ומטה אהרן פרח באהל מועד.

חשבתי אז, בשבת ההכתרה לפני שלושים שנה, שעובדה זו, שמכל שבתות השנה דווקא בפרשת קרח, היישוב שלנו מכריז הכרזה של אמון במנהיגותו של רב - יש בזה משום תיקון לחטאם של קרח ועדתו. מאז ואילך, כמו אצל כל רב קהילה, האמון נבחן ללא הרף. וכפי שאמר הרב קוק, חלק מהבחינה היא האם האמונה התקדמה אל עבר האהבה. אני יודע, רכישת ושמירת רמה גבוהה של אמון אינה מן הדברים הפשוטים. הדבר תלוי הרבה מאוד ברמת הציפיות של הקהילה, אבל יותר מכל במעשיו של הרב. כאמור, נכון לומר על נושא זה - רכישת יחסי אמון ואהבה בין רב לקהילתו - את מה שאמרו חכמינו על דברי תורה ש"קשין לקנותם ככלי זהב ונוחים לאבדם ככלי זכוכית" (חגיגה טו, א). הבה ונבחן את נושא הציפיות מרב בזמננו.

שדות העשייה של רב קהילה

נספר כיצד התגלגלתי לכהונה זו של רב היישוב. שימשתי באותה עת כר"מ חדש בישיבת הגולן, והרב מרדכי אליהו זצ"ל הגיע למפגש עם התושבים ותלמידי הישיבה בישיבת הגולן. נראה לי כדבר פשוט, שלפני שהוא הגיע ליישוב, הוא בירר אם ישנו רב שמכהן כרבה של חיספין, ובוודאי נאמר לו שהתפקיד פנוי. מתוך כך נראה שהוא חיכה להזדמנות שתאפשר לו לומר את מה שרצה לומר, ש"יישוב ללא רב, אינו יישוב!" זו הייתה אמירה חריפה מאוד, אבל יש להבין אותה על רקע תפקודו ההיסטורי של רב בעם ישראל, שהתקיים בעיקר במסגרת הקהילתית. זה כאלף שנים, מאז תקופת הגאונים, רבנים תפקדו בראש ובראשונה כמנהיגים של מקום ספציפי, כאשר בני הקהילה היו אלו שהעניקו את הסמכות לרב. כהונה זו הייתה יסוד מוסד במבנה הקהילות בעם ישראל, ומתוקף כהונתו כרב ראשי שאף הרב אליהו להחזיר עטרה ליושנה בכל מקום שהדבר היה אפשרי. תחומי סמכותם ומרחבי פעילותם של רבני הקהילות בעבר היו רבים ומגוונים, והשתנו מקהילה לקהילה ומדור לדור, והגדרה זו נכונה גם בעת הזו. יחד עם זאת ניתן לקבוע ללא צל של ספק שתפקידו של הרב בקהילה דתית בזמננו הוא עשיר ורב-תחומי מבחינת תכנון. דומה שאפשר לצקת את הציפיות ומרחבי העשייה בתקופתנו לתוך שבע תבניות פעולה, אותן הוא נדרש למלא, הכול לפי יכולותיו, ובהתאם לדרישות הקהילה בה הוא מכהן.

א. בראש ובראשונה הרב נדרש לפסוק ולהורות הוראה. למילוי משימה זו נדרשת ממנו יכולת תורנית-למדנית גבוהה וידע מקיף בתלמוד ומפרשיו, שולחן ערוך וספרי ההלכה, ועוד ועוד. בתחום הפסיקה הרב נדרש להשיב בעניינים של יום ויום ובנושאים שברומו של עולם, החל מדיני כשרות ונדה ושאר חלקי איסור והיתר, דרך שאלות בהלכות שבת ופיקוח נפש, עבור לדיני ממונות, ולעיתים גם להשיב לשאלות בסוגיות של חברה ומדינה. הרב אינו יכול להסתפק בלימודים אינטנסיביים בצעירותו, עליו להמשיך ולהקדיש חלק ניכר מזמנו, גם לאחר שהוכשר כרב, ללמידה מתמשכת שאינה נגמרת, והכרת כל תחומי החיים וחידושי הזמן. בתפקידו בשטח הזה הרב נושא על כתפיו עול כבד של אחריות לדרך התנהגותם של אחרים (שאלות חמורות בהלכות נידה, שבת ועוד). מתפללי בית הכנסת המרכזי שלנו מכירים את הצד הגלוי, את התופעה הקבועה של תושבים שניגשים אחרי התפילות להציע את שאלותיהם. כמובן ששאלות רבות נשאלות בצנעה, בביתו של הרב, או בערוצי התקשורת האחרים.

ב. מלבד יכולת פסיקה והכרעה, הוא זקוק גם לדעת כיצד להורות וללמד את תורת ה' לשומעי לקחו. לשם כך עליו לשלוט במקצועות התורה השונים: תנ"ך ומפרשיו, תלמוד ומדרש, הלכה ואמונה. הוא נדרש למסור שיעורים לקהלים שונים במגוון נושאים. קהילה מורכבת מגדולים וקטנים, מבוגרים וצעירים, נשים וגברים, תלמידי חכמים וכאלו שלמדו מעט. יחד עם זאת, חשוב להדגיש שאין זו חובתו להעביר את כל השיעורים בקהילה. אדרבה, אם יש ברי אוריין ותלמידי חכמים, מן הראוי לשתף אותם במתן שיעורים על מנת לגוון את מנגינותיה של התורה הנמסרת בקהילה. חובתו של הרב היא לדאוג למגוון של שיעורים על מנת שכל החפץ בכך יוכל למצוא מסגרת לימודית שתרווה אותו בלימוד תורה, ועליו לעודד את עסק התורה של חברי הקהילה ככל האפשר.

ג. הרב אמור גם להעביר חוויה דתית ותודעתית לבני קהילתו. הרב עומד בראש הקהילה בהתכנסותה לעבודת ה' בבית הכנסת, בתפילות בחול ובמועדים, בימי חולין ובעתים של שמחה. לתחום זה יש לצרף את דרשות הרב בשבתות ובמועדים סביב פרשיות השבוע ולוח השנה. דרשות קצרות אלו נועדו לעורר את הרגש, לעדן את נשמת השומעים ולעורר אותם לפעולה מעשית או מוסרית. הרב נתפס בעיני קהילתו כנושא דברה של התורה, ולכן מצפה ציבור ערני בקהילות רבות גם לנגיעות של הרב באירועי השבוע, שמתוכם תעלה התייחסותה של תורת ישראל לנושאים העומדים על סדר היום הציבורי. נמצא שהרב צריך להיות מחולל רגשי ותודעתי, בהיותו מסוגל ללוש את התורה עם עולם החוויות, הזיכרונות והאמונות של בני הקהילה.

ד. התחום הרביעי הוא העיסוק הנרחב בענייני רווחה. לעומת התחומים האחרים, הרי שבשטח זה רוב פעילותו של הרב חסויה מעיני התושבים. הרב הוא המטפל האישי והמשפחתי של בני הקהילה. לעתים הוא מתבקש לאף עזור ולייעץ בענייני בריאות הנפש, אף שתחומים אלה מסורים לעובדים סוציאליים ולפסיכולוגים. הוא שותף לפעילות של גמילות חסדים וצדקה לנזקקים שמתקיימת בקהילה, הן בעניינים שבממון והן בעניינים שברוח.

ה. הרבנים הם ציר מרכזי ברגעים משמעותיים בחיי אדם דתי: ברית מילה, בר מצווה, חתונה, מחלה רח"ל, מוות ב"מ. הרבנים מביאים את הארומה הדתית אל הצמתים המשמעותיים בחיים. כאן נדרש הרב להיכרות עמוקה עם המשפחה, צרכיה, העדפותיה, מנהגיה וציפיותיה, ולהתאים עצמו אליהן.

ו. ועוד זאת, קיימת ציפייה מהרב להנהגה, הן כדמות מופת מצד עצם הילוכה והנהגותיה, בבחינת "והיו עיניך רואות את מוריך", והן מתוך המעמד שבו אוהו הרב כ"מרא דאתרא". יש לעניין האחרון השלכות רבות לכל אורך ורוחב החיים הקהילתיים, כגון מעורבותו במערכת החינוך הבלתי פורמאלית ובמיוחד ביחס לנוער, שיתופו בנושאים ציבוריים בחיי הקהילה, נוכחותו באירועים קהילתיים במועדי ישראל או במסיבות יישוביות, עזרתו לקליטת משפחות חדשות ועוד ועוד.

לעיתים הציפייה ממנהיגות קהילתית מתגלגלת מעבר לתחומי הקהילה אל עבר האזור כולו, ולעיתים לרמה הלאומית. כך למשל מעמדם של חלק מרבני הקהילות בזירה הפוליטית. אנו חווים זאת בסוגיות של התיישבות בארץ ישראל, כמו גם בזמן המאבק על המשך ריבונות ישראל בגולן.

ז. בנוסף לתפקוד המעשי של הרבנים, יש והקהילה מצפה מהרב שישמש מתווה חזון ומצפן מוסרי, שיציב תשובה לשאלה "איזוהי דרך שיבור לו אדם". על ידי הצבת הדרך הראויה, הכוללת, אפשר שתימצא העמדה הקונקרטי שיש לנקוט בכל אחת מהצמתים שבמסע חייו של אדם.

התיאור שתיארנו אינו מתייחס לתפקודו של רב מסוים בקהילה מסוימת. זוהי הדרשה, התביעה האינטואיטיבית הדתית הבסיסית, מרב קהילה - לתפקד בכל אחת משבעת הקטגוריות גם יחד. אין זה אומר שכל רב מתפקד בכל אחד מהשטחים שנמנו, ובוודאי שיש כאלו שמפנים את מרצם או את כישורונותיהם לחלק מהתחומים, אליהם הם נמשכים או מתאימים יותר על פי סגולותיהם, אך ברור שסך כל הדברים מלמד שרוב נדרש להיות בעל יכולות רבות ומגוונות. אין ספק שהציפיות מרב קהילה הן גבוהות ביותר, והן שייכות לרף הגבוה ביותר הנדרש מאיש ציבור בישראל.

באסיפת התושבים שהתקיימה לפני הבחירות לכהונתי כרב הישוב, נשאלתי באיזה תחומים אפעל והאם ארצה להיות חבר בכל ועדות היישוב. השבתי: "מי ומי", נוטריקון "מעשיך יקרבוך ומעשיך ירחקוך". הסברתי כוונתי שאעשה כמיטב יכולתי לשרת את הקהילה בכל תחום שאתבקש, והריני מתפלל שאזכה לסייעתא דשמיא. לא תחמתי עצמי מראש לתחומים מסוימים וגם לא הדרתי עצמי משום דבר, אלא הנחתי שהכול יהיה בהתאם לתפקודי ולצרכי הקהילה, ובעיקר בהתאמה לנשיאת חן בעיני החברים בישוב. אין ספק שעניין אחרון זה, "הלב", הוא העיקר. כל רשימת המטלות והתפקידים שהרב נדרש להם, תלויים ביכולת שלו להגיע ללבם של בני הקהילה, וברצונם לשתף אותו במרחבי חייהם האישיים והקהילתיים.

רבנות קהילה בעידן המוסט - מודרני

יש הוגים רבים הסבורים שתקופתנו מערימה קשיים על היכולות של הרבנים למלא את תפקידם ההיסטורי. את הקושי העיקרי הם זוקפים למאפייניה של תקופתנו המכונה "העידן המוסט מודרני". המאפיינים של עידן זה הם רבים, ונמנה כמה מהם: ראשית, אובדן האמון באידיאלים הגדולים. העולם אינו בעל משמעות אחת וכוללת שעליה ניתן לבסס את החיים, ולצד התפוררות האמון באדם, הופיעה תפיסה שאין "אמת" אחת ומוחלטת. שנית, ההיצע התקשורתי ההולך וגובר, בסיוען של הטכנולוגיות החדשות של תקשורת ההמונים, שוחק את היציבות של החיים. אין במה להיאחז על מנת לעבד ולעכל את הופעות החיים לעומקן. שלישית, הניכור החברתי. בעבר אפילו פעולות צרכניות פשוטות היו כרוכות בקשר ממשי עם העולם האמיתי, היה מפגש קבוע עם בעל המכולת השכונתית ובעל הבאסטה בשוק. כל אלו התחלפו בהזמנת מצרכים באינטרנט או בקופאית חסרת הפנים בסופרמרקט. היחסים החברתיים הופכים גם הם למוצרי צריכה, יש צורך בריגוש תמידי, צורך שלא ניתן לסיפוק מעצם טבעו התזויתי. הדבר בולט במיוחד ביחסים שבינו לבינה – הקשרים הופכים להיות זמניים, חולפים, קצרי מועד ונטולי קשר רגשי ממשי. את משחקי הילדות שלנו שהיו משחקי חברה מחוץ לבית – מחבואים, מחניים וקלאס, החליף המחשב הביתי. כתוצאה מכך, נפגעות היכולות החברתיות, כי אין מגע עם חברים ממשיים.

"הנקודה הארכימדית" של כלל התיאורים הללו היא ברורה: אין עוגן בחיים, אין סלע תשתית, ולכן כל הערכים והאמונות הם אבק פורח. המשפחה, הקהילה, האמת, חיים בעלי משמעות וטעם – נתפסים כתוהו וריק. באקלים שכזה, כיצד תוכל להתממש מנהיגות תלוית חזון? אם רב אמור להישען על סמכותיות, כיצד יתפקד בסביבה הלועגת לסמכות? נוסף לזה את הדמוקרטיזציה של המידע, בעידן שבו הרב הגדול ביותר הוא "הרב גוגל", בתקופה שבה דברים נמדדים לפי מספר הלייקים, אזי התוצאה ההגיונית היא שמקומו של הרב נשחק. מי זקוק בכלל לרב?

אולם אני סבור שדווקא בעידן הזה מתעצם תפקידם של הרבנים. בעולם שמסתחרר, שאין בו יציבות, עצם קיומו של רב לקהילה מטיל עוגן ועוצר את הטירוף. כבר עצם הופעתו בחיי הקהילה, מביאה לכך שחבריה חשים תלושים פחות ומחוברים יותר לשרשרת הדורות. הרב חורז בהופעתו, ובעיקר בדבריו, את הדורות כולם ממש רבנו ועד היום. אולי אין הוא מדבר על כך בדיבור ישיר, אבל זו ההרגשה הפנימית. כאמור, יציבות זו מוקרנת מעצם המעטפת שניתנת ע"י רב הקהילה, אך בראש ובראשונה, בני אדם זקוקים למישהו שיוביל אותם, שייתן מגע אנושי ולא

רק יספק מידע, ואת כל זה רב קהילה אמור להקריין. זאת ועוד, הרב מייצר מקום רוחני בחיי יום-יום, ומתוך כך מתעוררים כוחות מקבילים בקרב בני הקהילה הבאים איתו במגע ישיר או עקיף. על כך בפרק הבא.

שלושת עוגני הקהילה

עיקרם של העוגנים המייצבים את סחרחורת החיים, צריכים להיבנות ולהתבסס על ידי הרב בשלושה רבדים של חיי הקהילה. בסיסי חיים אלו נזכרו כבר בדבריו של שמעון הצדיק בתחילת מסכת אבות: "על שלושה דברים העולם עומד - על התורה, ועל העבודה, ועל גמילות חסדים". בפירוש המילה "עומד" נחלקו המפרשים: יש אומרים שהכוונה היא שלשם כך נוצר העולם, ויש מפרשים "עומד" במונח של מתקיים. כך או כך, אלו הם שלושת עמודי התמך של הקיום היהודי ואלו הם גם שלושת הנושאים המקיפים ביותר את החיים הציבוריים בקהילתנו.

הראשון שבהם היא התורה. יש לראות את משמעות לימוד התורה הציבורי בזמננו לא רק כמפגש עם נותן התורה ותכניה, אלא גם כפעולה של האספות ושייכות, שהאדם בזמננו כה נכסף אליה. לימוד ה"דף היומי", והשיעורים השונים הנמסרים בישוב, כמו גם במקומות אחרים, הם פעולה חברתית ראשונה במעלה, הנובעת כמו כן מתוך הרצון העמוק לדעת את ה'. למעלה מזה, לדידנו לימוד התורה היא כריתת ברית מתמדת, וכדרך שאמרו מפרשי המשנה בהזכירם את הפסוק "לולי בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמת". הלימוד הזה, בכל שעה משעות היממה, הוא הגרעין היציב בעולמו של היהודי, וזה הוא הדבר שאנשים כל כך כמהים אליו היום.

זו אחת הסיבות לקביעת השיעור הקצר, בין שלוש לארבע דקות, אחרי תפילת ערבית, המתקיים זה שלושים שנה. הרקע הגלוי להיווצרותו היה הרצון לקיים ציבורית את מאמר חז"ל "כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן העולם הבא" (נדה עג, א), אבל מבחינה פנימית הוא נועד לחבר את השומעים לברית ה' באופן יומיומי. לעיתים זו התורה היחידה שהם לומדים במהלך היום. לפיכך אני בוחר לרוב לעסוק דווקא בחיי יום-יום. אין כאן תנופות מכחול כבשיעור למדני עמוק, אלא לימוד תורה "ביתי". כל זאת בנוסף לתובנה הפשוטה שאין כמו ההלכה כמאמרה, המכוננת אורח חיים יציב ואיתן. כך מתייצב עולמו של השומע והשותף לשיעור. גם הקבוצות השונות המתכנסות בשבת ללימוד תורה, הם בנוסף אירועים חברתיים, המתמודדים באופן נסתר עם תופעת הניכור. השיעורים יוצרים קהילתיות סביב הלימוד, ומאחר והם מתקיימים בבתי התושבים, יש בהם חמימות ותחושה של

ביתיות. לכך יש להוסיף את ריבוי התושבים והאורחים שמוסרים את השיעור המרכזי בשבתות הקיץ. מלבד העניין שהדבר יוצר, הפיזור נועד גם לתת לכל בר הכי ליטול חלק בהגדת השיעורים. כך, שוב, מתחזקת תחושת השייכות הקהילתית.

בנוסף למסגרות הלימוד היישוביות יש לציין את "הכוללים" האזוריים שהוקמו ביישובנו. מטרת העל בהקמת מסגרות אלו, מלבד עצם העיסוק בתורת ה', הייתה הנכחת התפיסה שתורתנו היא תורת חיים. לעומת הישיבות הותיקות שיצרו חיץ בין עולם התורה ל"בעלי הבתים" על ידי ההתכנסות אל היכלי הישיבות, הרי שקיים צורך ממשי לחבר את לימוד התורה אל עולמם של החיים בחיי המעשה. ראשון לכולם היה "כולל יום השישי" שמתקיים בבית המדרש של ישיבת הגולן זה שלושים שנה. במקורו הוא נוסד עבור חקלאים שהיו באים מן השדה ללמוד גמרא בעיון ולהשתתף בשיעור מעמיק על פרשת השבוע. קביעתם של השיעורים דווקא בתוככי הישיבה נועדה להציג בפני הצעירים העתידיים לצאת לשוק החיים, שאין זה מן הנמנעות למלא את התביעה "קבעת עתים לתורה?" (שבת לא, א) וכפרוש רש"י: "לפי שאדם צריך להתעסק בדרך ארץ, שאם אין דרך ארץ אין תורה, הוצרך לקבוע עתים לתורה דבר קצוב, שלא ימשך כל היום לדרך ארץ". ומשהגיעה שכבת המייסדים של היישובים הדתיים לגיל פרישה, הוקם בית מדרש אזורי הפועל שלושה בקרים מלאים בשבוע. לכל אלו יש לצרף את מיזם "מפגשים בשביעית", מסגרת המתקיימת אחת לשבע שנים, בשנת השמיטה, ובה נפגשים אנשי הגולן מידי שבוע עם מגוון גדול של אנשי אמונה ותורה, מתחומים שונים. בשיעורים אלה הניתנים על ידי מיטב המומחים בתחומם, זוכים המשתתפים לחוות את המפגש החי בין התורה ובין עולם המעשה בכל מרחבי החיים, כגון תורה ומדע, רפואה והלכה, חברה ומשפט, צבא ומוסר לחימה, ועוד ועוד.

העוגן השני של הקהילה הוא "העבודה", הלא היא "העבודה שבלב" וכפרוש רבנו יונה על המשנה (שם): "והתפלה אלינו עכשיו במקומה (=עבודת הקרבנות) כמו שאמרו חז"ל "ולעבדו בכל לבבכם" - אי זה היא עבודה שבלב, הוי אומר זו תפלה". ההתכנסות הקבועה, שלוש פעמים ביום אל המניינים בבית הכנסת, ובמיוחד בתפילות השבת שבה כל הציבור נוכח יחדיו, מהווה אמנם בעיקרה מפגש של היחיד עם ריבונו של עולם, אבל יש בה גם מימד ציבורי של אסיפה קהילתית לעבודת ה'. כאמור, בתי הכנסת מתפקדים גם כמקום של חוויה דתית ציבורית. השירה, הניגונים, ברכת כוהנים, התפילה המשותפת, יוצקים את הקהילה לכלל היותה גוף אחד ותוסס.

העוגן השלישי הוא "גמילות חסדים", מושג הכולל את כלל הפעולות שיש בהן משום הטבה עם הזולת והתחשבות במצבו. הקב"ה מצפה מאיתנו לרגישות יתר, הוא ציווה עלינו לשים לב ליתום ולאלמנה, לעשות חסד אפילו לשונא ולוותר לפנים משורת הדין. דווקא המצוות המיוחדות האלה, מבטאות את ייחודם של ישראל, ומסבירות מדוע ניתנה תורה דווקא לעם הזה, שאופיו המוגדר הוא "רחמנים, ביישנים, גומלי חסדים". קיומן של המצוות העוסקות בחסד ובהטבה, בנתינה לזולת, הן הן שקובעות את מציאותה של השכינה בתוכנו. מצוות אלו הן שמקדשות את עולמנו, ועושות אותו לכזה שראוי לחיות בו ולא רק לשרוד. הפעולה הציבורית הראשונה שעשיתי, בשבוע הראשון לכניסתי לכהונת הרבנות, הייתה הקמת קופת צדקה יישובית, "בצדקה תכונני", שאוספת את תרומות התושבים ופניה מכוונים בעיקר אל מחוץ לקהילה.

הצדקה מבטאת אמונה, אמון וחוסר ניכור. היכולת לראות את הזולת ולתת בו אמון. בדרך כלל מושל בנו הפחד - אם לא אשמור לעצמי, מי ידאג לי? חברה של צדקה היא חברה שאין בה פחד, שבה האדם אינו חש מאוים, כיוון שהוא רוצה בטובת הזולת ומאמין כי אף הזולת רוצה בטובתו.

לכן, בפעולת הצדקה יש התגברות עצמית, ובעצם, התגברות על העצמיות. משום כך, אינני מסכים שהתרומות לקופת הצדקה שלנו תינתנה בהוראות קבע, מפני שאני מחפש את ההתגברות העצמית, וכל פעם שאדם מכניס את ידו לכיסו ונותן, הוא מתחדש במידת האמון והאהבה שלו לאחר.

כל שלושת העוגנים הללו, שיסודם בעבודת ה' וקיום מצוותיו, מתכנסים למה שהעולם הפוסט-מודרני חסר: חום, חברתיות, אמון ואהבה. תפקידו של הרב הוא לעודד את פעולתם של כל הזירות שציינו.

באמצע את קהילתו לחיקו, באהבה ובאמונה, "כאשר ישא האומן את היונק", בראותו את עצמו כעבד לעם הקודש, ובמסרו את נפשו ורוחו למען בני הקהילה, ממשיך הרב את שלשלת הדורות של רבני ישראל הנאמנים עד משה רבנו, רעיא מהימנא. ויהי חלקנו עימם.

